

BELEŠKE S MALOG OSTRVA

BIL BRAJSON

Prevela
Eli Gilić

Laguna

Naslov originala

Bill Bryson

NOTES FROM A SMALL ISLAND

Copyright © Bill Bryson, 1995

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

Sintiji

Zahvaljujem Piteru i Džoani Bleklok, Alenu Kingslendu i njegovoj supruzi Pem, Džonu i Niki Prajs, Dejvidu Kuku i Alanu Hjumu, koji su mi na razne nesebične načine pomogli dok sam pisao ovu knjigu.

PROLOG

Prvi put sam ugledao Englesku jedne maglovite martovske noći 1973, kad sam se iskrcao s ponoćnog trajekta iz Kalea. Na terminalu je dvadesetak minuta sve vrvelo od gužve – automobili i kamioni kuljali su ka rampi, carinici su obavljali svoju dužnost, pa bi svi krenuli put Londona. Iznenada je zavladała potpuna tišina, a ja sam tumarao uspavanim, slabo osvetljenim ulicama obavijenim maglom kao u filmovima o Buldogu Dramondu.*

Malo me je začudilo samo to što su svi hoteli i pansioni već bili zatvoreni. Otpešaćio sam čak do udaljene železničke stanice da uhvatim voz za London, ali i ona je bila zatvorena i mračna. Baš sam se pitao šta da radim kad sam opazio sivi odsjaj televizora na jednom od gornjih prozora pansiona na drugoj strani ulice. Ura, neko je budan – pomislio sam i žurno prešao ulicu, smišljajući pristojno opravdanje za svoj kasni dolazak. Već sam zamišljao veseo razgovor s ljubaznim vlasnikom i svoju rečenicu: „Oh, ali zaista ne mogu da dozvolim da mi u ovo doba spremate večeru. Ne, zaista – pa, ako vam *stvarno* nije teško, onda možda samo sendvič sa govedinom i veliki kiseli

* Buldog Dramond je lik detektiva iz nekoliko romana Hermana Meknika, koji su kasnije ekranizovani. (Prim. prev.)

krastavac, uz možda malo krompir-salate i flašu piva. “Prilaz je bio u mrklom mraku i, usled svoje nestrpljivosti i nepoznavanja engleskih prilaza, sapleo sam se na stepenik i tresnuo licem u vrata, razbivši pri tom nekoliko praznih boca za mleko. Gotovo u istom trenutku otvorio se prozor.

„Ko je?“, začuo se oštar glas.

Trljajući nos, povukao sam se korak unazad i zagledao se gore u siluetu sa viklerima u kosi. „Dobro večer, tražim sobu“, odgovorio sam.

„Zatvoreno je.“

„Oh!“ A moja večera?

„Probajte u *Čerčilu*. S prednje strane.“

„S prednje strane čega?“, pitao sam, ali prozor se već zalupio.

Čerčil je bilo raskošno, dobro osvetljeno zdanje koje je delovalo spremno da primi goste. Provirio sam kroz prozor i ugledao bar pun ljudi u odelima koji su izgledali elegantno i učtivo, kao likovi iz neke drame Noela Kauarda. Oklevao sam u senci, osećajući se kao klošar. Ni po staležu ni po garderobi nisam se uklapao u takvo okruženje, koje je ionako prevazilazilo moj skroman budžet. Koliko juče u Pikardiji, hotelijer sitnih, okruglih očiju uzeo mi je veoma debeo svežanj šarenih franaka za jednu noć u neudobnom krevetu i tanjir misterioznog *chasseur*, u kojem su plivale kosti malih životinja, čiji sam veći deo bacio u veliku salvetu kako ne bih ispao neučtiv. Otada sam odlučio pažljivije da trošim. Zato sam se nerado okrenuo od primamljive topline *Čerčila* i odvukao se u tamu.

Dalje niz šetalište pored mora nalazio se zaklon, otvoren ali natkriven, i zaključio sam da neću uspeti da nađem ništa bolje od toga. Podmetnuo sam ranac pod glavu umesto jastuka, opružio se i čvrsto umotao u jaknu. Klupa je bila drvena, tvrda i okovana okruglim gvozdanim klinovima zbog kojih nikako nisam mogao udobno da se namestim – što im je nesumnjivo i bila svrha. Dugo sam ležao i slušao kako talasi šušte preko šljunka ispod mene dok nisam konačno utočio u dugu hladnu

noć ispunjenu grozničavim snovima: Francuz sitnih, okruglih očiju, s pračkom i kesicom klinova jurio me je preko arktičkih santi leda i s neverovatnom preciznošću pogađao me u zadnjicu i noge jer sam ukrao platnenu salvetu punu hrane koja se cedi i ostavio je u fioci toaletnog stočića u hotelskoj sobi. Probudio sam se oko tri sav zadihan, ukočen i drhteći od hladnoće. Magla se razila. Bilo je tiho i vedro, a nebo puno zvezda. Snop svetla sa svetionika na kraju doka preliva se preko mora u beskraj. Veoma lep prizor, ali bio sam suviše promrzao da bih mogao da uživam u njemu. Drhtavim rukama preturao sam po rancu i izvadio sve što bi me moglo ugrejati – flanelsku košulju, dva džemperu, još jedne farmerke. Navukao sam vunene čarape na šake umesto rukavica i, u očajničkom pokušaju da improvizujem kapu, natukao par flanelskih bokserica na glavu pa klonuo nazad na klupu da strpljivo sačekam slatki poljubac smrti. Ali samo sam ponovo zaspao.

Iznenadan urlik sirene za maglu trgao me je iz sna i zamalo da padnem sa uske klupe. Seo sam, i dalje se osećajući bedno ali makar mi je bilo manje hladno. Sve je bilo okupano onom mlečnom svetlošću pred zoru koja deluje kao da niotkuda dopire. Galebovi su kružili i kričali nad vodom. Iza njih, pokraj kamenog doka, ogroman osvetljen trajekt elegantno se otiskivao na pučinu. Sedeo sam tako neko vreme, mladić sa više toga na pameti negoli u glavi. Još jedan zaglušujući urlik sirene za maglu prolomio se nad vodom i opet uzbudio dosadne galebove. Skinuo sam improvizovane rukavice kako bih pogledao na sat. Bilo je 5.55. Pogledao sam trajekt koji se polako udaljavao i zapitao se kud neko ide u to doba. Kud bih *ja* otišao u to doba? Uprtio sam ranac na leđa i odvukao se niz šetalište kako bih pokrenuo cirkulaciju.

Blizu *Čerčila*, utočio u miran san, sreo sam starca koji je šetao psetance. Pas je izbezumljeno pokušavao da zapiše sve uspravne površine na svom putu tako da ga je vlasnik više vukao na tri noge negoli šetao.

Kad sam mu se približio, čovek mi je klimanjem glave poželeo dobro jutro. „Možda ipak bude lep dan“, rekao je, gledajući s nadom u nebo koje je ličilo na hrpu mokrih peškira. Pitao sam ga da li je neki restoran otvoren u ovo doba. Znao je za jedan koji se nalazio u blizini i objasnio mi kako da dođem do njega. „Najbolja kamiondžijska kafana u Kentu“, dodao je.

„Kamiondžijsko tele?“^{*} nesigurno sam ponovio i ustuknuo nekoliko koraka zato što se pas sad očajnički trudio da zapiša moju nogu.

„Veoma je popularna među vozačima kamiona. Oni uvek znaju sva najbolja mesta, zar ne?“ Srdačno se osmehnulo pa spustio glas i nagnuo se prema meni kao da će mi poveriti tajnu. „Možda bi trebalo da skinete gaće sa glave pre nego što odete tamo.“

Uhvatio sam se za glavu – „Oh!“ – i, pocrvenevši, strgao zaboravljene bokserice. Pokušao sam da smislim neko kratko objašnjenje, ali čovek je ponovo gledao u nebo.

„Stvarno se razvedrava“, zaključio je i odvuкао psa u potragu za novim uspravnim površinama. Gledao sam ih kako se udaljavaju pa, kad je kiša počela da sipi, krenuo nazad šetalištem.

Kafana je bila izvanredna – puna života, pare i topline. Naručio sam porciju jaja, pasulja, prženica, slanine i kobasica, uz dodatnu porciju hleba i margarina i dve šolje čaja, sve za dvadeset i dva penija. Kad sam izašao na ulicu sa čačalicom u ustima i podrignuo, osećao sam se preporođeno i veselo sam bazao doverskim ulicama, gledajući kako se grad budi. Moram priznati da Dover nije izgledao nimalo bolje na dnevnom svetlu ali ipak mi se svideo. Dopadalo mi se što je mali i što odiše toplinom; svidelo mi se kako svi jedni drugima govore „Dobro jutro“, „Zdravo“ i „Grozno vreme, ali možda će se razvedriti“,

^{*} Igra reči: skraćen žargonski naziv za kafanu (*caff*) i reč tele (*calf*) izgovaraju se maltene isto. (Prim. prev.)

kao i osećaj da je ovo samo jedan u dugom nizu prevashodno veselih, potanko uređenih, prijatnih dana bez značajnih događaja. Niko u celom Doveru neće imati naročit razlog da upamti 21. mart 1973, osim mene, nekoliko dece rođene tog dana i možda jednog starca sa psom koji je sreo mladića sa gaćama na glavi.

Nisam znao koje se doba u Engleskoj smatra pristojnim za traženje sobe tako da sam to odložio za prepodnevene časove. Imajući vremena na pretek, upustio sam se u temeljitu potragu za pansionom koji deluje primamljivo i mirno, toplo i ne preskupo. Tačno u deset našao sam se na pragu pažljivo izabranog pansiona, pazeći da ne srušim boce za mleko. Bio je to mali hotel, u stvari pre pansion u pravom smislu te reči.

Zaboravio sam kako se zvao, ali se zato dobro sećam vlasnice, gospođe Smegme, sredovečne žene koja je ulivala strah. Nakon što mi je pokazala sobu, povelala me je u obilazak i izbombardovala brojnim pravilima – kad se služi doručak, kako se uključuje bojler, u koje doba dana mora da se napusti pansion i u kom kratkom periodu mogu da se okupam (što se sve na čudan način preklapalo), koliko unapred treba da je obavestim ako očekujem telefonski poziv ili nameravam da se vratim u pansion posle deset uveče, kako se povlači voda u toaletu i kako se koristi četka za WC šolju, šta sme da se baci u korpu za otpatke u sobi, a šta se mora pažljivo odložiti u spoljni kontejner, gde i kako se brišu noge prilikom svakog ulaska, kako se koristi radijator sa tri rebra i kad je to dozvoljeno (u suštini samo ako nastupi ledeno doba). Sve to mi je bilo iznenađujuće novo. U mojoj zemlji iznajmili biste sobu u motelu, deset sati pravili što veći i verovatno nepopravljiv nered, a sledećeg jutra biste otišli. Ovo je podsećalo na vojsku.

„Soba se iznajmljuje na najmanje pet noći“, nastavila je gospođa Smegma. „Cena je funta dnevno, a uračunat je pravi engleski doručak.“

„Pet noći?“, uzviknuo sam. Nameravao sam da ostanem samo jednu. Šta da radim pet dana u Doveru?

Gospođa Smegma je izvila obrvu. „Da li ste planirali da ostanete duže?“

„Ne“, odgovorio sam. „Ne. U stvari...“

„Dobro je, zato što za vikend dolazi grupa škotskih penzionera i bilo bi nezgodno. Tačnije, bilo bi nemoguće.“ Ispitivački me je pogledala, kao da sam fleka na tepihu, pitajući se da li bi mogla još nečim da mi zagorča život. Mogla je. „Uskoro izlazim pa ću morati da vas zamolim da napustite sobu za petnaest minuta.“

Opet sam se zbunio. „Molim? Želite da izađem? Ali tek što sam stigao.“

„Takav je kućni red. Možete da se vratite u četiri.“ Pošla je ka vratima pa se opet okrenula. „Oh, hoćete li biti ljubazni da noću skidate prevlaku? Imali smo nekoliko neprijatnih slučajeva sa flekama. Ako oštetite prevlaku, moraću dodatno da vam naplatim. Razumete me, naravno?“

Glupavo sam klimnuo glavom i ona je konačno izašla. Stajao sam tako, osećajući se izgubljeno, klonulo i daleko od kuće. Proveo sam noć na otvorenom koja je bila toliko neprijatna da se graničila sa histerijom. Boleli su me svi mišići u telu, bio sam ukočen od spavanja na klinovima, a koža mi je bila maltene garava od prljavštine iz dve države. Do ovog trenutka održavala me je pomisao da ću uskoro zagnjuriti u kađu punu tople, okrepljujuće vode, a zatim provesti četrnaest sati u mirnom, dubokom snu, valjajući se na pahuljasto mekanim jastucima pod debelim pokrivačem.

Dok sam stajao i pokušavao da prihvatim saznanje da moja noćna mora umesto da se završi u stvari tek počinje – vrata su se otvorila i gospođa Smegma je odmarširala do gole sijalice iznad lavaboja. Pokazala mi je bila kako se pali – „Nema potrebe da cimete, dovoljno je da nežno povučete“ – i očigledno se setila da ju je ostavila upaljenu. Isključila je sijalicu, čini mi se, jakim trzajem, još jednom sumnjičavo odmerila i mene i sobu pa opet izašla.

Kad sam se uverio da se neće ponovo vratiti, tiho sam zaključao vrata, navukao zavese i ispišao se u lavabo. Izvadio sam knjigu iz ranca i dugo se zadržao pored vrata, razgledajući uredne, nepoznate stvari u svojoj samotnoj sobi.

„Šta li je jebena prevlaka?“, upitao sam se slabašnim, nesrećnim glasom pa tiho izašao.

Koliko je Engleska bila drugačija tog proleća 1973! Jedna funta vredela je 2,46 dolara. Prosečna neto nedeljna plata iznosila je 30,11 funti. Kesica čipsa koštala je pet penija, sok osam, ruž za usne četrdeset i pet, kutija čokoladnog keksa dvanaest penija, pegla četiri i po funte, električni čajnik sedam funti, crno-beli televizor šezdeset a kolor tri stotine, radio šesnaest, prosečan obrok jednu funtu. Avionska karta sa rezervacijom od Njujorka do Londona zimi je koštala 87,45 funti, a 124,95 tokom leta. Mogli ste da provedete osam dana na Tenerifama za šezdeset i pet funti ili petnaest dana za devedeset i tri preko agencije *Kuks golden vings holidej*. Znam sve te podatke zato što sam pre puta kupio primerak *Tajmsa* od 20. marta 1973, dana kad sam stigao u Dover, i pročitao obaveštenje Vlade o trenutnim cenama i kako će na njih uticati rigorozan nov porez po imenu PDV, čije se uvođenje očekivalo za nedelju-dve. Suština obaveštenja bila je da će određeni artikli poskupeti zbog PDV-a, dok će drugi pojeftiniti. (Ha!) Ako me sećanje ne vara, avionsko slanje razglednice u Ameriku platio sam četiri penija, kriglu piva od pola litre trinaest, a prvu *Pingvinovu* knjigu koju sam kupio (*Lažov Bili*) trideset penija. Nov monetarni sistem upravo je proslavljao drugu godišnjicu ali ljudi su se još uvek preračunavali – „Blagi bože, pa to je maltene šest šilinga!“ – a morao si da znaš da je nekadašnja kovanica od šest penija sad vredela dva i po penija, dok je gvineja iznosila 1,05 funtu.

Iznenadujuće veliki broj novinskih naslova te nedelje i danas bi bio aktuelan: „Štrajk kontrolora leta u Francuskoj“, „Ukaz

Vlade o sporazumu u Alsteru“, „Zatvaranje nuklearne istraživačke laboratorije“, „Oluja prekinula železnički saobraćaj“ i veći komentari o kriketu „Poraz Engleske“ (ovog puta izgubila od Pakistana). Ali ono što je najviše privlačilo pažnju u novinskim naslovima te nedelje 1973, koje se maglovito sećam, jeste veliki broj industrijskih nemira: „Preći štrajk u Engleskoj naftnoj korporaciji“, „Štrajk 2000 državnih službenika“, „Nije štampano londonsko izdanje *Dejli mirora*“, „10.000 radnika otpušteno iz *Krajslera* posle štrajka“, „Sindikati najavljuju ozbiljnu akciju za 1. maj“, „12.000 đaka na jednodnevnom raspustu zbog štrajka nastavnika“, sve to u samo jednoj nedelji. Bila je to godina naftne krize i uspešnog obaranja Hitove vlade (iako su opšti izbori održani tek u februaru sledeće godine). Do kraja godine uvedeno je racionisano snabdevanje gorivom i širom zemlje su se na pumpama mogli videti kilometarski redovi. Inflacija se popela na 28 odsto. Dolazilo je do nestašica toalet papira, šećera, struje, uglja i mnogih drugih potrepština. Pola zemlje je štrajkovalo, dok je druga polovina radila tri dana nedeljno. Ljudi su kupovali božićne poklone u robnim kućama osvetljenim svećama i u očajanju gledali kako posle *Vesti u 10* po naredbi Vlade nestaje slika sa ekrana. To je bila godina sporazuma u Samingdeju, nesreće u Samerlendu na ostrvu Man, kontroverzi vezanih za Sike i upotrebu motociklističkih kaciga, debija Martine Navratilove na Vimbltonu. Engleska je te godina stupila na zajedničko tržište Evropske zajednice i – koliko god to danas delovalo neverovatno – objavila rat Islandu zbog prava na lov na bakalare (iako je rat više ličio na prenemaganje u stilu: „Ostavi tu ribu ili ćemo pripucati.“).

Ukratko, bila je to jedna od najneobičnijih godina u istoriji savremene Engleske. Naravno, nisam to znao tog kišnog martovskog jutra u Doveru. U stvari, nisam ništa znao, što predstavlja čudesan i neobičan doživljaj. Sve mi je izgledalo novo, tajanstveno i uzbudljivo na način koji je teško zamisliti. Engleska je obilovala izrazima koje nikad ranije nisam čuo – prošarana

slanina, skraćivanje sa strane i pozadi,* beliša svetiljke,** ubrusi, čajanke, sladoled u kornetu. Nisam umeo da izgovorim reči „pogačica“ i „pitica“, niti imena gradića Touster ili Slau. Nikad nisam čuo za radnje *Tesko*, mesta Pertšir i Denbišir, opštinske stanove, Morkambai Vajza,*** prokop za prugu, božićne praskavce, bankarske odmone, čajni kolač sa grožđicama, mlekarske kamionete, međunarodne pozive, škotska jaja, mini moris i Dan maka. Nisam imao pojma šta znače *GPO*, *LBW*, *GLC* ili *OAP*.**** Odisao sam neznanjem. Najobičnije radnje predstavljale su tajnu za mene. Video sam da čovek na trafici traži „dvadeset broja šest“ i dobija cigarete, zbog čega sam dugo bio u zabludi da se na kioscima artikli traže po rednim brojevima kao u kineskim ekspres restoranima. Sedeo sam pola sata u pabu pre nego što sam shvatio da treba da naručim za šankom, a kad sam to isto uradio u čajdžinici – rekli su mi da sednem.

Vlasnica čajdžinice obraćala mi se sa „ljubavi“. Sve prodavačice su me oslovljavale sa „ljubavi“, a većina muškaraca sa „druže“. Nisam bio tamo ni dvanaest sati, a već su me svi zavoleli. I svi su jeli kao ja. Bilo je zaista uzbudljivo. Moja majka je godinama očajavala zato što sam, budući levoruk, učtivo odbijao da jedem na američki način – da držim viljušku u levoj ruci dok sečem hranu pa da je prebacim u desnu ruku kako bih zalogaj prinio ustima. To mi je izgledalo glupo i nespretno a sad je odjednom čitava jedna država jela kao i ja. I vozili su levom

* Siromašni ljudi nisu mogli sebi da priušte odlazak kod frizera tako da su skraćivali kosu samo pozadi i sa strane. (Prim. prev.)

** Beliša svetiljke su fluorescentno narandžaste svetiljke na crno-belim stubovima koje su postavljane s obe strane pešačkog prelaza radi bolje osvetljenosti. Nazvane su po ministru za saobraćaj koji ih je uveo – Lesli Hor Beliša. (Prim. prev.)

*** Erik Morkamb i Erni Vajz bili su glavni glumci u veoma popularnoj humorističkoj seriji u Engleskoj. (Prim. prev.)

**** Reč je o skraćenicama koje se koriste samo u Velikoj Britaniji. (Prim. prev.)

stranom! Ovo je raj. Nije prošlo ni pola dana, a već sam znao da želim da ostanem ovde.

Proveo sam dug dan u veselom, besciljnom lutanju stambenim i trgovačkim četvrtima, prisluškujući razgovore na autobuskim stanicama i uličnim ćoškovima, znatiželjno zavirujući u izloge bakalnica, mesara i ribarnica, čitajući oglase i objave na banderama, tiho upijajući sve oko sebe. Popeo sam se do dvorca da bih uživao u pogledu i gledao trajekte kako plove tamo-amo, uz dužno poštovanje obišao Bele stene i staru gradsku tamnicu. Kasno po podne otišao sam u bioskop, privučen prilikom da se ugrijem i plakatom na kojem se nalazilo više oskudno odevenih devojaka sa zavodničkim izrazom na licu.

„Parter ili galerija?“, pitala me je blagajnica.

„Ne, nego *Trampa žena u predgrađu*“, odgovorio sam zbuđenim, tihim glasom.

Unutra sam otkrio jedan nov svet. Prvi put sam video bioskopske reklame, čuo najave sa britanskim akcentom, video prvu potvrdu Britanske komisije za filmsku cenzuru („Ovaj film ocenjen je pogodnim za odrasle od strane lorda Harleka, koji je uživao u njemu“) i, na svoje zadovoljstvo, otkrio da je u engleskim bioskopima dozvoljeno pušenje – koga briga za opasnost od požara. Sam film pružao je obilje društvenih i leksičkih informacija, kao i priliku da odmorim zabriježene noge i vidim mnoštvo privlačnih devojaka kako se zabavljaju. Među mnogim frazama koje sam prvi put čuo bile su „razuzdan vikend“, „klonja“, „drkadžija“, „*au pair*“,* „spojene kuće“, „skidačica pantalona“ i „brzo tucanje uz šporet“ i sve su se kasnije pokazale vrlo korisnim. Za vreme pauze – još jednog uzbudljivog noviteta – popio sam svoju prvu kia-oru,** koju sam kupio od

* *Au pair* je izraz za mladu devojkicu koja živi kod neke porodice u inostranstvu i pomaže u kućnim poslovima (za stan, hrani i skromnu platu) kako bi naučila jezik. (Prim. prev.)

** Kia-ora je voćni sok, proizvodi ga kompanija *Koka-kola* u Velikoj Britaniji. (Prim. prev.)

devojke što se strašno dosađivala i imala neobičnu sposobnost da uzima stvari iz svog osvetljenog poslužavnika i vraća kusur a da pri tom ne skrene pogled sa zamišljene tačke u međuprostoru. Posle filma sam večerao u malom italijanskom restoranu preporučenom u reklami pre filma, pa se zadovoljno vratio u pansion dok je noć padala na Dover. Sve u svemu, proveo sam veoma zadovoljavajući i prosvetljujući dan.

Nameravao sam da rano legnem, ali na putu do sobe video sam vrata na kojima je pisalo GOSTINSKI SALON i proturio glavu unutra. Bila je to velika dnevna soba; unutra su se nalazile fotelje i sofa, sa uštirkanim zaštitnim presvlakama na naslonima, polica sa skromnom zbirkom knjiga i slagalica, nekoliko stočića sa časopisima iskrzanih ivica i veliki televizor u boji. Uključio sam televizor i, dok sam čekao da se pojavi slika, prelistao nekoliko časopisa. Svi su bili ženski, ali razlikovali su se od časopisa koje su čitale moja majka i sestra. Članci u časopisima koje su one čitale bavili su se seksom i samozadovoljavanjem; imali su naslove poput „Kako doživeti višestruki orgazam“, „Seks u kancelariji – kako doći do njega“, „Tahiti – novo mesto za divlji seks“, „Prašume koje izumiru – jesu li dobre za seks?“. Engleski časopisi bavili su se smernijim željama. Naslovi su glasili: „Ištrikajte komplet – pulover i džemper“, „Najbolji način da uštedite novac“, „Ishekajte futrolu za sapun“ i „Stiglo je leto – vreme je za majonez“.

Na televiziji se prikazivala serija *Džejson King*. Ako ste u ranim sedamdesetim imali određen broj godina a niste imali bogat društveni život petkom uveče, možda ćete se setiti smešnog pokvarenjaka u odvratnom kaftanu koga su žene, iz samo njima poznatih razloga, smatrale neodoljivim. Nisam znao treba li time da budem ohrabren ili deprimiran. Najzanimljivije u vezi s tom serijom, koju sam gledao samo jednom pre više od dvadeset godina, jeste da me nikad nije minula želja da tog tipa izmlatim bejzbol palicom sa klinovima.

Pri kraju serije ušao je jedan od stanara, noseći lavor sa kipućom vodom i peškiri. Ispustio je samo jedno iznenađeno „Oh!“ kad me je video, pa otišao da sedne pored prozora. Bio je mršav, crven u licu i ispunio je sobu mirisom kreme za opekotine. Izgledao je kao neko ko ima nezdrave seksualne nagone – onako kako nas je nastavnik fizičkog upozoravao da ćemo izgledati ako budemo često masturbirali (ukratko, izgledao je kao nastavnik fizičkog). Nisam siguran ali gotovo da bih se mogao zakleti da sam ga video u bioskopu kako kupuje pakovanje kondoma sa mirisom voća. Posmatrao me je kradomice, verovatno razmišljajući o meni na sličan način, pa pokrio glavu peškirom, nagnuo lice nad lavor i ostao u tom položaju veći deo večeri.

Nekoliko minuta kasnije, ušao je ćelav sredovečan muškarac – prodavac cipela, rekao bih – meni uputio „Dobro večer“, a glavi pod peškirom rekao „Zdravo, Ričarde“, pa se smestio pored mene. Ubrzo nam se pridružio stariji čovek sa štapom, jedne klecave noge i nabusit. Smrknuto nas je odmerio, gotovo neprimetno klimnuo glavom u znak pozdrava i svalio se u fotelju, gde je proveo narednih dvadeset minuta pomerajući nogu tamo-amo kao da je težak komad nameštaja. Pretpostavio sam da su svi stalni gosti.

Počela je serija zvana *Moj komšija je crnja*. Ne verujem da se stvarno tako zvala, ali to joj je bila suština: da je veoma smešno imati crnce za prve komšije. Dijalozi su bili u stilu: „Zaboga, bako, u tvom ormanu se krije jedan crnac!“ i „Pa, nisam mogla da ga vidim u mraku, zar ne?“ Bila je to beznadežno glupa serija. Ćelavi muškarac pored mene plakao je od smeha, a ispod peškira se povremeno čulo oduševljeno groktanje, samo se pukovnik nijednom nije nasmejao. On je neprestano zurio u mene kao da pokušava da se seti sa kojim bih mračnim događajem iz njegove prošlosti mogao da imam veze. Kad god bih pogledao u njegovom pravcu, streljao me je očima. Bilo je iritirajuće.

Na ekranu se pojavio vatromet najavljujući blok reklama, što je ćelav muškarac iskoristio da se, srdačno ali zbunjujuće nepo-

vezano, raspita ko sam i kako sam se obreo među njima. Oduševio se kad je čuo da sam Amerikanac. „Oduvek sam želeo da posetim Ameriku“, rekao je. „Recite mi, imate li *Vulvorts*?“

„Pa, *Vulvorts* je američka kompanija.“

„Ma nemojte reći!“, uzviknuo je. „Da li ste čuli, pukovniče? *Vulvorts* je američka firma.“ Pukovnik je ostao ravnodušan. „A kornfleks?“

„Molim?“

„Da li imate kornfleks u Americi?“

„Da. Znae, i kornfleks je američki proizvod.“

„Nemoguće!“

Neuverljivo sam se nasmešio i počeo da molim svoje noge da me izvedu odatle, ali donji deo mog tela nije hteo da me poslušati i ostao je nepomičan.

„Zamisli! Pa šta vas dovodi u Englesku kad imate kornfleks kod kuće?“

Pogledao sam ga da vidim je li ozbiljan pa se nerado upustio u kratak pregled, pun zamuckivanja, mog dotadašnjeg života. Shvatio sam da je opet počela serija i da se on čak i ne pretvara da me sluša tako da sam začutao i proveo drugi deo serije tiho ključajući od vreline pukovnikovog pogleda.

Konačno se serija završila i baš sam hteo da ustanem i srdačno se oprostim od vesele trojke kad se vrata otvoriše i uđe gospođa Smegma, noseći poslužavnik sa servisom za čaj i tanjirom biskvita koji su se, verujem, zvali čajni kolačići. Svi su odjednom živnuli, razdragano počeli da trljaju ruke i ponavljaju „Oooh, divno!“. I dan-danas sam zadivljen sposobnošću Engleza svih uzrasta i socijalnih staleža da se istinski oduševavaju kad ih ponudite vrelim napitkom.

„Kakav je bio *Svet ptica* večeras, pukovniče?“, pitala je gospođa Smegma dok mu je pružala šolju čaja i biskvit.

„Ne bih znao“, lukavo je odgovorio. „Neko je...“, zastao je kako bi me značajno prostrelio pogledom, „...prebacio na

drugi program.“ I gospođa Smegma mi je uputila oštar pogled, saosećajući sa pukovnikom. Mislim da su se tucali.

„*Svet ptica* je pukovnikova omiljena emisija“, saopštila mi je tonom koji je prevazilazio mržnju pa mi dodala šolju čaja i tvrd beličast biskvit.

Promucao sam neko jedno izvinjenje.

„Večeras su bili morski papagaji“, dobacio je muškarac crvenog lica, delujući veoma zadovoljno sobom.

Gospođa Smegma se zagledala u njega kao da je iznenađena što on ume da priča. „Morski papagaji!“, uzviknula je i uputila mi poražavajući pogled kao da ne može da veruje da neko može da bude toliko neobziran. „Pukovnik ih obožava. Zar ne, Arture?“ Sigurno su se tucali.

„Da, baš ih volim“, odgovorio je pukovnik i, sav ojađen, pojeo šeri bombonu.

Posramljen, tiho sam srkutaio čaj i grickao biskvit. Još nikad nisam pio čaj s mlekom ili jeo biskvit koji je toliko podsećao na kamen. Imao je ukus nečega što bih dao australijskom papagaju da ojača kljun. Posle izvesnog vremena, ćelavi muškarac se nagnuo prema meni i tiho mi poverio: „Nemojte da se uzbuđujete zbog pukovnika. Sasvim je drugi čovek otkako je izgubio nogu.“

„Onda se, za njegovo dobro, nadam da će je uskoro pronaći“, osmelio sam se za blagi sarkazam. Ćelavac je prasnuo u grohotan smeh i u jednom užasnom trenutku pomislio sam da će moju malu doskočicu podeliti sa pukovnikom i gospođom Smegmom. Umesto toga, pružio mi je mesnatu šaku i predstavio se. Ne sećam se njegovog imena, ali bilo je to jedno od onih koje samo Englezi mogu imati – Kolin Krepsprej ili Bertram Pentišild* ili nešto podjednako neverovatno.

Lukavo sam se nasmešio, uveren da me zavatlava, i odgovorio: „Zafrkavate me.“

* Igra reči: Krepsprej se može prevesti kao mlaz sranja, a Pentišild kao štit od gaćica. (Prim. prev.)

„Ni najmanje“, hladno je odvratio. „Zašto, čini vam se smešnim?“

„Samo je malo... neobično.“

„Pa, *vama* može tako da deluje“, odgovorio mi je i okrenuo se pukovniku i gospođi Smegmi. Shvatio sam da sam upravo, i verovatno zauvek, ostao bez ijednog prijatelja u Doveru.

Sledeća dva dana gospođa Smegma proganjala me je bez milosti dok su je ostali, uveren sam, izveštavali o mojim nedelima. Korila me je što nisam ugasio svetlo u svojoj sobi pre nego što sam izašao, što nisam spustio dasku na WC šolji, što sam dva dana uzastopno naručio pun engleski doručak i oba puta ostavio prženi paradajz, što sam potrošio pukovnikovu toplu vodu – nisam ni znao da on ima svoju vodu sve dok nije počeo bučno da drma kvaku i ispušta ojađene zvuke u hodniku. „Vidim da opet niste pojeli prženi paradajz“, rekla mi je drugog dana. Kako je to bila neoboriva istina, nisam znao šta da joj odgovorim pa sam nabrao čelo i zurio s njom u sporni paradajz. Da budem iskren, dva dana sam se pitao šta li je to. „Mogu li da vas zamolim“, rekla je glasom punim bola od dugogodišnjeg nerviranja, „da mi ubuduće kažete da ne želite prženi paradajz uz doručak.“

Zbunjeno sam gledao kako odlazi. „Mislio sam da je krvava krpa!“, poželeo sam da doviknem ali, naravno, nisam ništa rekao. Išunjao sam se iz prostorije praćen trijumfalnim osmesima ostalih stanara.

Trudio sam se da što više vremena provodim van pansiona. Otišao sam u biblioteku i potražio reč „prevlaka“ u rečniku kako bih barem izbegao grdnje zbog toga. (Zapanjio sam se kad sam video šta znači; tri dana sam bio petljao s prozorom.) A kad sam bio u pansionu, trudio sam se da budem tih i neupadljiv. Čak sam uspevao da se tiho okrećem u svom krevetu koji je škripao. Ali koliko god se trudio, izgleda da mi je bilo suđeno

da je nerviram. Trećeg popodneva, dok sam pokušavao da se ušunjam u svoju sobu, gospođa Smegma me je presrela u hodniku, značajno mi pokazala praznu paklu cigareta i zahtevala da joj kažem da li sam je ja bacio u živu ogradu. Počeo sam da razumem one nevine ljudi koji su potpisivali neverovatna priznanja u policijskoj stanici. Te večeri sam zaboravio da isključim bojler posle brzog tuširanja u tajnosti i napravio strašan propust zaboravivši da pokupim dlake iz odvoda. Poslednje poniženje usledilo je narednog jutra. Gospođa Smegma me je bez reči sprovela do toaleta i pokazala mi malo govno koje voda nije odnela. Dogovorili smo se da odem odmah posle doručka.

Uhvatio sam brzi voz za London i otada nisam bio u Doveru.

PRVO POGLAVLJE

Postoje određena čudna verovanja koja prihvatite ako dugo živite u Engleskoj. Jedno od njih je da su ranije leta trajala duže i da su bila sunčanija. Drugo – da bi nacionalna fudbalska reprezentacija trebalo lako da izađe na kraj sa Norveškom. Treće je uverenje da je Engleska velika država. Ovo poslednje verovatno je i najneobičnije.

Ako u pabu spomenete da nameravate da idete kolima od, recimo, Sarija do Kornvola, što je razdaljina koju bi mnogi Amerikanci rado prešli samo da bi kupili tortilju, vaši sagovornici će sumnjičavo naduti obraze, razneniti znalačke poglede, izduvati vazduh kao da žele da kažu „E, *to* je krupan zalogaj“ i upustiti se u dugu živu raspravu da li je bolje ići autoputem A30 do Stokbridža pa skrenuti na A303 do Ilčestera ili se opredeliti za A361 do Glastonberija preko Čepton Maleta. Za samo nekoliko minuta, razgovor će obilovati tolikim mnoštvom pojedinosti da vam, kao strancu, preostaje samo da odmahujete glavom u čudu.

„Znate ono proširenje na autoputu čim se izađe iz Vorminstera, gde je ona kanta za đubre s polomljenom drškom?“, upitaće neko. „Znate, odmah posle isključenja za Litl pjuking*“

* Igra reči: *Little Puking* se može prevesti kao malo povraćanje. (Prim. prev.)

ali pre malog kružnog toka na B6029. Odmah pored osušenog platana.“

U tom trenutku shvatate da ste jedina osoba u društvu koja ne klima glavom.

„Pa, oko četiri stotine metara dalje, ne na prvom skretanju levo, već na drugom, nalazi se sporedan put između dve živice od gloga pomešanog s malo leske. Ako kreneš tim putem pored rezervoara, ispod železničkog mosta, pa oštro skreneš desno kod *Prokletog orača*...“

„Lep mali pub“, ubaciće se uglavnom, iz nekog razloga, muškarac u debelom džemperu na zakopčavanje. „Imaju dobro pivo *old todžem*.“

„... produžiš zemljanim putem kroz vojno strelješte, pa se iza cementare spustiš na B3689 kod obilaznice Rems dropping.* Tako ćeš uštedeti tri-četiri minuta i zaobići rampu kod Grejt šeginga.“**

„Naravno, pod uslovom da ne dolaziš iz Krukarna“, revnosno će neko dodati. „E, u tom slučaju...“

Recite dvojici ili više muškaraca u pabu imena bilo koja dva mesta u Engleskoj i oni će satima srećno pričati o tome. Kuda god da nameravate da idete, svi će se složiti da je to izvodljivo sve dok pažljivo izbegavate Oukhempton, kružni tok Henger lejn, središnji Oksford i most preko reke Severn prema zapadu u periodu od tri po podne petkom do ponedeljka u deset ujutru. Naravno, osim za vreme bankarskog odmora kad ne bi trebalo nikud ići. „Ne idem čak ni do prodavnice na uglu za vreme bankarskog odmora“, ponosno će procvrkutati neko iz prikrajka, kao da je godinama lukavo uspevaio da izbegne ozloglašeno usko grlo na Skoč korneru time što je ostajao kod kuće u Stejnsu.

Konačno, kad su zamršeni sporedni putevi, haotična preusmeravanja i stajališta u kojima se može kupiti pristojan sendvič

* Igra reči: *Ram's dropping* može se prevesti kao Removo govno. (Prim. prev.)

** Igra reči: *Great shagging* može se prevesti kao sjajno tucanje. (Prim. prev.)

sa šunkom toliko podrobno pretreseni da vam se čini da će vam uši eksplodirati, neko iz društva okrenuće se ka vama i onako uzgred, uz gutljaj piva, pitati kad nameravate da krenete. Kad se to dogodi, nipošto ne smete da odgovorite na onaj vaš smušen način – „Oh, nisam siguran, verovatno oko deset“ – zato što će svi početi iznova.

„Deset sati?“, uzviknuće neko i zbaciti glavu što više može. „Deset *ujutru*?“ Napraviće izraz lica kao da ga je loptica za kriket pogodila u jaja ali ne želi da ispadne mlakonja pred svojom devojkom. „Pa, na tebi je da odlučiš, *naravno*, ali da *ja* želim da stignem u Kornvol do tri, krenuo bih juče.“

„*Juče*?“, zapanjiće se neko drugi, podsmehujući se ovom neumesnom optimizmu. „Mislim da si zaboravio, Koline, da je ove nedelje raspust u Nort Viltširu i Vest Samersetu. Biće ubistveno između Svindona i Vorminstera. Ne, trebalo je da kreneš prošlog utorka.“

„A ovog vikenda se održava *Grejt vest stim* reli u Litl Driblingu“, pridružiće vam se neko sa drugog kraja paba zato što postoji izvesno zadovoljstvo u saopštavanju neprijatnih vesti o stanju u saobraćaju. „Biće 375.000 automobila kod gostionice *Litl šef* pored kružnog toka u Apton Daptonu. Jednom smo tamo proveli jedanaest sati na začelju kolone – i to samo da bi izašli sa parkinga. Ne, trebalo je da kreneš dok si još bio u majčinoj utrobi ili, još bolje, dok si bio samo spermatozoid. A čak ni onda ne bi uspeo da nađeš parking mesto iza Bodmina.“

Ranije, dok sam bio mlađi, ova alarmantna upozorenja shvatao sam doslovno. Odjurio bih kući, navio budilnik, probudio, na opšte negodovanje, zabrinutu porodicu u četiri i potrpaio ih u kola tako da bismo krenuli pre pet sati. I stigli bismo u Njukvi taman na vreme za doručak tako da smo morali da čekamo sedam sati da nam neko iz odmarališta da ključeve od prokletog bungalova. A najgore od svega jeste to što sam pristao da pođem na put samo zato što sam mislio da se mesto zove Nuki* i želeo da obogatim svoju zbirku razglednica.

* *Nookie* u engleskom slengu znači seks. (Prim. prev.)

Poznato je da Englezi imaju neku samo njima svojstvenu predstavu o razdaljinama. To se najbolje vidi po njihovom stavu da je Engleska usamljeno ostrvo usred pustog zelenog mora. Oh, da, znam da ste svi svesni toga, doduše na apstraktan način, da se u neposrednoj blizini nalazi velika kopnena površina zvana Evropa, koju povremeno posetite da biste premlatili nekog Nemca ili proveli odmor na Mediteranu, ali nemate osećaj da vam je taj kontinent blizu u nekom značajnom smislu kao što je to, recimo, *Diznilend*. Ako je vaše poznavanje geografije oblikovano samo onim što ste pročitali u novinama ili videli na televiziji, nemate drugog izbora osim da zaključite da se Amerika nalazi nedaleko od Irske, da su Francuska i Nemačke negde kod Azora, da je Australija jedno od ratom zahvaćenih područja na Bliskom istoku i da je većina drugih država ili mitološka (prvenstveno Burundi, El Salvador, Mongolija i Butan) ili da se do njih može stići samo svemirskim brodom. Pogledajte samo koliko se medijske pažnje u Engleskoj posvećuje beznačajnim američkim ličnostima poput Olivera Norta, Lorene Babbit ili O. Džej Simpsona – čoveka koji se bavio sportom koji većina Engleza ne razume pa snimio nekoliko reklama za rentakar – i uporedite to sa *svim* vestima iz bilo koje godine iz Skandinavije, Austrije, Švajcarske, Grčke, Portugala i Španije. Zaista je besmisleno. Ako izbije politička kriza u Italiji ili nuklearna eksplozija u Karlsruheu, možda ćete o tome pronaći nekoliko stubaca u unutrašnjim stranama. Ali ako žena u Šitkikeru,* u zapadnoj Virdžiniji, u nastupu besa odseče mužu kitu i baci je kroz prozor, to će biti druga vest u *Vestima u 9*, a *Sandej tajms* će odmah poslati ekipu na lice mesta. Pa vi to shvatite ako možete.

Sećam se, živeo sam u Bornmutu više od godinu dana kad sam kupio prva kola i dok sam tražio neku stanicu na radiju, iznenadio sam se time što su mnoge stanice bile francuske. Pogledao sam mapu i iznenadio se još više kad sam video da je Šerbur bliži od Londona. Ispričao sam to sutradan na poslu, ali

* Igra reči: *Shitkicker* se može prevesti kao šutač govana. (Prim. prev.)

većina mojih kolega nije htela da mi veruje. Čak i kad sam im pokazao razdaljine na mapi, samo su se sumnjičavo namrštili i rekli nešto poput: „Pa, dobro, možda je bliži, ali isključivo u *fizičkom* smislu“, kao da sam ja cepidlačio i kao da vam je potrebno sasvim drugačije shvatanje razdaljine kad se pređe Lamanš. Naravno, bili su u pravu. I dan-danas se zapanjim kad shvatim da mi treba više vremena da u avionu otvorim mali tetrapak mleka i prospem ga po sebi i putniku pored sebe (neverovatno koliko mleka stane u te kutije, zar ne?) nego da stignem od Londona do Pariza ili Brisela, gde svi izgledaju kao Iv Montan ili Žana Moro.

Pričam sve ovo zato što sam doživeo slično iznenađenje jednog neobično vedrog i sunčanog jesenjeg popodneva dok sam stajao na prljavoj plaži u Kaleu i gledao u tačku na horizontu koja je očigledno predstavljala suncem okupane Bele stene u Doveru. Znao sam, teorijski, da se može pljunuti do Engleske, udaljene svega nešto više od trideset kilometara, ali bilo mi je teško da poverujem da mogu da je *vidim* sa plaže u drugoj državi. Toliko sam bio zapanjen da sam pitao zamišljenog muškarca koji je teškim koracima prolazio pored mene da mi potvrdi.

„*Excusez-moi, monsiuer*“, rekao sam na svom najboljem francuskom. „*C'est Anglettere* ono tamo?“

Trgao se iz svojih mislio da bi pogledao gde upirem prstom pa potišteno klimnuo glavom kao da želi da kaže „Avaj, jeste“ i odvuкао se dalje.

„Pa, vidi ti to“, promumlao sam i pošao u razgledanje grada.

Kale je zanimljivo mesto koje postoji samo da bi Englezi u šuškvim trenerkama imali kuda da odu na jedan dan. Teško oštećen u bombardovanju, grad je posle rata pao u šake ondašnjih gradskih arhitekata tako da je sad izgledao kao nešto što je zaostalo posle *Exposition du Cèment* 1957. Iznenađujuće veliki broj građevina u centru, a naročito oko tmurnog *Place d'Armes*, izgledao je kao da je podignut po uzoru na ambalažu iz supermarketa, prvenstveno kutije *jakobs* keksa sa čokoladnim

filom. Neke strukture su čak bile podignute iznad puteva, još jedan dokaz oduševljenja urbanista pedesetih godina novim mogućnostima koje im je pružao beton. Jedna od istaknutih građevina u centru, kao što se moglo pretpostaviti, bio je *Holiday in*, koji je ličio na kutiju kornfleksa.

Ali to mi nije smetalo. Bilo je miholjsko leto i nalazio sam se u Francuskoj, srećan zato što me očekuje dugo putovanje koje mi pruža nesvakidašnju priliku da ništa ne radim nedeljama a da to nazivam poslom. Dogovorio sam se sa ženom da se preselimo u Ameriku na izvesno vreme kako bi naša deca mogla da iskuse život u drugoj zemlji, a moja žena dobila priliku da uživa u kupovini do deset sati uveče sedam dana nedeljno. Nedavno sam pročitao rezultat jedne telefonske ankete prema kojoj čak tri miliona i sedamsto hiljada Amerikanaca veruje da su ih u nekom trenutku oteli vanzemaljci, što je predstavljalo očigledan znak da sam potreban svom narodu. Ali želeo sam da bacim još jedan pogled na Englesku tako da sam pošao na oproštajno putovanje zelenim prijatnim ostrvom koje mi je toliko dugo bilo dom. Otišao sam u Kale zato što sam želeo da uđem u Englesku na isti način kao prvi put – sa mora. Sutra ću se ukrcati na rani trajekt i započeti ozbiljan posao istraživanja Engleske, ispitivanja njenih javnih i skrivenih delova, ali danas sam slobodan i bezbrižan. Ne moram ništa da radim, osim da udovoljavam sebi.

Bio sam razočaran kad sam video da na ulicama Kalea niko ne izgleda kao Iv Montan, Žana Moro ili barem kao sjajni Filip Noare. Svuda su bili Englezi u sportskoj odeći. Svi su delovali kao da im samo fale pištaljke oko vrata i fudbalske lopte u rukama. Umesto toga, vukli su teške torbe pune flaša koje su zveckale i pakovanja smrdljivog sira i pitali se zašto li su uopšte kupili sir i šta da rade sa sobom do trajekta u četiri. U prolazu ste mogli da čujete kako tiho gundaju: „Šezdeset franaka za kutiju odvratnog kozjeg sira? E, sigurno ti neće biti zahvalna

na *tome*.“ Svi su izgledali kao da žude za dobrom šoljom čaja i porcijom prave hrane. Palo mi je na pamet da bih mogao da zaradim malo bogatstvo kad bih otvorio kiosk sa hamburgerima. Mogao bi da se zove *Burgeri Kalea*.

Moram priznati da, osim kupovine i tihog gundanja, u Kaleu nema šta da se radi. Ispred hotela *De Ville* nalazi se čuveni Rodenov kip, a postoji samo jedan muzej, *Musèe des Beaux-Arts et de la Dentelle* („Muzej lepe umetnosti i zuba“, ako me moj francuski ne vara). Međutim, muzej je bio zatvoren, hotel *De Ville* bio je daleko, a Rodenov kip se ionako mogao videti na svim razglednicama. Na kraju sam, kao i svi ostali, pošao u obilazak prodavnica sa suvenirima kojima Kale obiluje.

Iz razloga koje nikad nisam razumeo, Francuzi imaju naročit smisao za kič religiozne suvenire. U jednoj tmurnoj radnjici na uglu *Place d'Armes* pronašao sam jedan koji mi se dopao: bila je to figura plastične Bogorodice, ispruženih ruku, koja je stajala u nekoj vrsti pećine napravljene od školjki, malih morskih zvezda, čipkastih čuperaka osušene morske trave i jednog poliranog kraka jastoga. Bogorodica je imala oreol od plastične zakačke za zavese, a preko kraka je nadahnut umetnik urednim slovima napisao jedno neobično veselo „Kale!“. Oklevao sam zato što je bila skupa, ali kad mi je prodavačica pokazala da se uključuje u struju i svetli kao ringišpil u lunaparku u Margejtu, pitao sam se samo da li će mi jedna biti dovoljna.

„*C'est très jolie*“, zapanjeno je prošaputala prodavačica kad je shvatila da ću zaista da potrošim novac na tu stvar i požurila da je zavije i naplati pre nego što dođem sebi i uzviknem: „Gde se nalazim? I kakvo je, zaboga, *ovo* morbidno francusko *merde* ispred mene?“

„*C'est très jolie*“, umirujuće je ponavljala kao da se plaši da me ne trgne iz mog budnog transa. Mislim da dugo nije prodala nijednu Bogorodicu-sa-školjkama-koja-povremeno-svetli. U svakom slučaju, dok su se vrata prodavnice zatvarala za mnom, jasno sam čuo uzvik radovanja.

Kako bih proslavio, svratio sam na kafu u popularni kafe u *Rue de Gaston Papin et Autres Dignitaires Obscure*. Kale je iznutra odisao francuskom atmosferom. Ljudi su pozdravljali jedni druge poljupcem u oba obraza i bili su obavijeni plavim dimom *goloaza* ili *žitana*. Jedna elegantna žena u crnom na drugom kraju prostorije neverovatno je podsećala na Žanu Moro, koja je svratila da krišom popije čašu pernoa i zapali cigaretu pre scene sahrane u filmu *La Vie Drearieuse*. Napisao sam porodici razglednicu i uživao u svojoj kafi, a onda satima do sumraka prijateljski ali uzaludno mahao užurbanom konobaru nadajući se da ću ga privoleti da dođe do stola i naplati moj skroman račun.

Otišao sam u mali bistro preko puta ulice i iznenađujuće dobro večerao za male pare – jedno se mora priznati Francuzima: zaista umeju da naprave dobar pomfrit. Popio sam dve flaše *stela artoa* u kafeu gde me je uslužio dvojnjak Filipa Noarea u mesarskoj kecelji i rano se povukao u svoju skromnu hotelsku sobu, gde sam se izvesno vreme igrao sa figurom Bogorodice od školjki dok nisam legao i proveo noć slušajući automobile kako jure pod prozorom.

Rano sam doručkovao, platio Žeraru Depardjeu – eh, to je bilo iznenađenje – i iskoračio u još jedan dan koji je obećavao. Gledajući u neobično malu mapu koju sam dobio zajedno sa kartom za trajekt, pošao sam u potragu za terminalom. Na mapi je delovao veoma blizu, maltene u centru grada, ali u stvarnosti je bio udaljen više od dva kilometra, na samom kraju neobične pustoši naftnih rafinerija, napuštenih fabrika i jutara pustopoljine po kojoj su bile razbacane stare grede i gomila nazubljenog betona. Provlačio sam se kroz rupe u ogradama povezanim lancima i između zarđalih železničkih vagona sa polomljenim prozorima. Na znam kako su drugi ljudi stizali do trajektnog terminala u Kaleu, ali imao sam osećaj da niko nije išao ovim putem. Sve vreme sam neprijatno bio svestan toga – tačnije, obuzimala me je panika – da se bliži vreme polaska trajekta i,

iako sam video terminal, činilo mi se da mu se nimalo nisam približio.

Konačno, posle pretrčavanja dvostrukih železničkih šina i pentranja uz nasip, stigao sam do terminala. Bio sam bez daha, kasnio sam i izgledao kao neko ko je upravo preživeo rudarsku nesreću. Nametljiva žena koja je izgledala kao da pati od veoma bolne menstruacije sproveda me je do autobusa koji me odveo do trajekta. Iskoristio sam taj predah da pregledam svoje stvari i, na svoje tiho očajanje, otkrio da je moja voljena skupa figura Bogorodice ostala bez oreola i da se školjke osipaju.

Ukrcao sam se na trajekt, obilno se znojeći i pomalo uznemiren. Priznajem da nisam neki moreplovac. Pripadne mi muka čak i na pedalinu. A nimalo me nije ohrabivala činjenica da sam se nalazio na jednom od onih Ro-Ro trajekata (skraćeno za truckanje tamo-amo)* i da sam svoj život poverio kompaniji koja nije imala besprekornu istoriju zatvaranja vrata na pramcu, što predstavlja nautički ekvivalent za skidanje cipela pre ulaska u kadu.

Brod je bio pun ljudi, sve samih Engleza. Lutao sam okolo petnaestak minuta pitajući se kako li su oni stigli a da se nisu isprljali; ušao u djuti-fri šop u kojem je vladao haos zbog gomile ljudi u šuškvim trenerkama i odmah izašao; prošetao restoranom noseći poslužavnik i gledajući hranu pa vratio poslužavnik na mesto (postojao je red za vraćanje poslužavnika!); pokušao da nađem slobodnu stolicu usred horde podivljale dece i konačno našao izlaz na vetrovitu palubu na kojoj je dvesta sedamdeset i četvoro ljudi, pomodrelih usana i kose koja im se vijorila oko glave, pokušavalo sebe da ubedi da im nije hladno zato što sija sunce. Vetar im je šibao jakne zvukom nalik na pucnjavu, nosio malu decu po palubi i, na neizgovoreno zadovoljstvo svih nas, srušio plastičnu šolju čaja u krilo jedne debele žene.

Ubrzo su Bele stene Doverni izronile iz mora i počele da nam se približavaju; činilo se da je trajekt odmah posle toga uplovio

* *Ro-ro ferry* je skraćena za teretni trajekt *roll on-roll over*. (Prim. prev.)

u pristanište i njuškom nespretno udario u dok. Sa razglasa se čulo obaveštenje da se putnici koji putuju peške okupe na izlazu sa desne strane broda na palubi ZX-2 pored Sunčanog salona – kao da je to nešto značilo ikome – i svi smo krenuli u duga, smušena, pojedinačna istraživanja trajekta: uz stepenice i niz njih, kroz restoran i salon prve klase, ostave, kuhinju ispunjenu Indusima koji su rintali, nazad u restoran kroz drugi ulaz i konačno – ni sam ne znam kako – napolje u gostoljubivu, vlažnu i sunčanu Englesku.

Bio sam nestrpljiv da opet vidim Dover posle toliko godina. Pošao sam u centar šetalištem pored mora i, uz mali usklik sreće, ugledao zaklon u kojem sam prespavao pre toliko godina. Bio je prekriven sa još desetak slojeva žuč zelene farbe, ali u suštini je ostao isti, jedino je more bilo blistavije i izrazitije plave boje nego kad sam ga poslednji put video. Ali sve ostalo se promenilo. Na mestu niza elegantnih kuća sa džordžijanskim terasama, nalazile su se velike odbojne stambene zgrade od cigle. Taunvol strit, glavni put prema zapadu, sad je bio daleko širi i prometniji. Postojao je i metro do centra grada, koji je takođe bio neprepoznatljiv.

Glavna trgovačka ulica postala je pešačka zona, a Market skver pretvoren je u razmetljivo popločan trg sa uobičajenim ukrasima od kovanog gvožđa. Sam centar grada bio je nezgrapno stisnut između širokih prometnih ulica kojih se nisam sećao. Postojala je i nova turistička organizacija nazvana „Iskustvo Belih stena“, gde, sudeći po imenu, možete da saznate kako se oseća krečnjačka stena stara osamsto miliona godina. Ništa nisam mogao da prepoznam. Problem sa engleskim gradovima je u tome što se nimalo ne razlikuju jedan od drugog. Svi imaju radnje *Buts*, *V. H. Smit* i *Marks i Spenser*. Mogao sam da se nalazim bilo gde.

Rasejano sam lutao ulicama, potišten zato što mi je ovo mesto, toliko značajno u mojim sećanjima, postalo neprepoznatljivo. Ali kad sam treći put, gundajući, prošao jednom uli-

čicom u centru za koju bih se mogao zakleti da je nikad nisam video, naišao sam na bioskop kojeg sam, uprkos teškoj patini raznih umetničkih obnova, prepoznao kao mesto gde sam gledao *Zamenu žena u predgrađu*. Odjednom mi je sve postalo jasno. Sad kad sam imao jasan putokaz, znao sam tačno gde se nalazim. Odlučno sam hodao oko petsto metara prema severu pa skrenuo na zapad – sad bih to mogao i vezanih očiju – i našao se tačno pred domaćinstvom gospođe Smegme. Još uvek je bio hotel i, koliko se sećam, nije se znatno promenio, ako se izuzmu mali parking u prednjem dvorištu i plastična tabla na kojoj je pisalo da sve sobe imaju televizor u boji i *en suite* kupatilo. Poželeo sam da pozvonim, ali nije bilo svrhe. Zmajolika gospođa Smegma mora da je davno otišla – penzionisala se, preminula ili smestila u jedan od onih privatnih staračkih domova na južnoj obali. Ona ne bi mogla da izađe na kraj s modernim engleskim apartmanima za izdavanje sa *en suite* kupatilima, aparatima za kafu i dostavom pica u sobu.

Ako je u nekom staračkom domu, što mi se činilo najverovatnijim, nadam se da osoblje ima dovoljno saosećanja i zdravog razuma da je redovno kinji zato što je zapišala dasku na WC šolji, što nije pojela ceo doručak i zato što je bespomoćna i dosadna. To bi joj pomoglo da se oseća kao kod svoje kuće.

Oraspoložen ovom idejom, prošetao sam Folkston roudom do železničke stanice i kupio kartu za prvi voz za London.